

LES INSTITUCIONS FISCALITZADORES DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (DES DE LA REFORMA DE 1413 FINS AL FINAL DEL REGNAT DE L'EMPERADOR CARLES I, EL 1556),
D'ISABEL SÁNCHEZ DE MOVELLÁN TORENT¹

Sánchez de Movellán ha publicat aquest treball dedicat a un període de la història de la Sindicatura de Comptes de Catalunya, una de les institucions que configuren l'Administració financera, concretament la fiscalitzadora, del Principat.

Aquesta obra és continuació d'una altra anterior publicada pel doctor Tomàs de Montagut l'any 1996 amb el mateix títol (*Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya des dels seus orígens fins a la reforma de 1413*) i comprensiva del període que abasta des dels orígens de la institució fins a les Corts de Barcelona de 1413.

En qualsevol cas, l'autora estudia, doncs, la fiscalitat de l'antiga Generalitat de Catalunya i, específicament, com manifesta, «el seu oficial fiscal per excel·lència en la figura de l'oïdor de comptes».

La fixació del període temporal de què s'ocupa l'obra es deu al fet de considerar-lo (1413-1556) una segona etapa del procés adreçat a institucionalitzar l'organisme fiscal consolidat dins la Generalitat de Catalunya, una institució amb un profund caràcter fiscal, segons Sánchez de Movellán, que «s'articulà al voltant de la recaptació del donatiu reial promès en Corts», amb uns diputats que controlaven els seus comptes. Quan s'institucionalitzà definitivament la Diputació del General, a partir de l'any 1413, aquells oficials encarregats eren els oïdors de comptes, constituïts com els oficials fiscals preeminents de la Diputació.

L'autora destaca també el fet que en aquest llarg període històric del qual s'ocupa es van desenvolupar polítiques reials ben diferents. Fins i tot destaca que, en una primera etapa, entre 1413 i 1472 (final de la guerra civil catalana), la Generalitat de Catalunya tingué un poder polític rellevant. La Diputació gaudia d'autonomia fiscal absoluta, fet que no es va produir a partir de 1472.

També fou en aquesta primera etapa quan les Corts, precisament les de 1413, dotaren la Diputació d'una normativa pròpia bàsica i prou completa, per mitjà de la qual es fixaven la planta de tot l'organisme i les funcions dels seus oficials. En aquesta normativa, els oïdors de comptes es reafirmaven com a òrgans fiscals i financers de la institució, que podien revisar i definir tots els seus comptes.

La segona etapa històrica que s'estudia comprèn des del 1472 (amb la victòria de Joan II) fins al regnat inclòs de l'emperador, el 1556. En aquest període, l'in-

1. Barcelona, Sindicatura de Comptes, 2004, 195 p.

tervencionisme reial es deixà sentir de manera efectiva, i amb això es posava de manifest la pèrdua gradual de l'autonomia de què gaudia la Generalitat de Catalunya.

Els oïdors de comptes, doncs, en termes generals controlaven el cobrament del donatiu i també el de les *generalitats* i els nous impostos que s'aprovaven a les Corts, gestionaven els seus ingressos i supervisaven tots els comptes de la Diputació. Controlaven la hisenda de la Generalitat, que supervisaven finalment els diputats del General.

Els oïdors constituïen, doncs, un primer tribunal de comptes. I, així, la nostra autora estudia l'origen d'aquests oficials, per a la qual cosa es remunta a l'aparició d'aquell oficial reial, el mestre racional (finals del segle XIII), cap de l'Administració financera règia, encarregat de recaptar els tributs del rei, però també de fiscalitzar l'activitat econòmica i financera de la Corona, i que, a més, posseïa jurisdicció pròpia d'un tribunal de comptes.

La Diputació del General va néixer a mitjan segle XIV, aleshores amb una estructura orgànica i funcional de caràcter fiscal inspirada en la de la hisenda reial. I, d'aquesta manera, l'oïdor de comptes del General era l'equivalent al mestre racional de l'Administració reial.

Sánchez de Movellán refereix després la normativa jurídica que regula les institucions polítiques catalanes i se centra en el *Llibre dels quatre senyals*, el seu codi compilador de 1413, una normativa renovada i actualitzada per les Corts mitjançant els que, ja al segle XV, es denominen *capítols del redreç del General*.

Pel que fa al sistema d'elecció dels oïdors de comptes, el 1413 es va passar d'un sistema d'elecció directa per la Cort a un altre de cooptació pel qual efectuaven l'elecció els oficials cessants. Davant dels mals usos i els abusos que es derivaven d'aquest sistema, el 1455 es reformà el sistema electiu i s'introduí el d'insaculació.

D'entre les diferents reformes d'aquesta normativa, té un interès especial la de 1452, centrada en la redefinició dels càrrecs i la seva delimitació temporal. D'un sistema de cooptació establert el 1413, es va passar a un sistema mixt de cooptació i insaculació el 1455.

L'autora també s'ocupa de la intervenció del rei Ferran el Catòlic en l'elecció dels oïdors i els diputats de la Generalitat de Catalunya del trienni 1488-1491. Sánchez de Movellán es remet a Vicens Vives, especialista en la vida i l'obra d'aquell monarca, que considera que el rei va actuar en bé i profit del país, una actuació règia contrària al dret, constitutiva de contrafacció del dret del General; i, d'aquesta manera, Ferran I ordenà als oficials cessants no elegir els seus successors en els càrrecs i els presentà la llista dels insaculats que havien de ser elegits per a aquell trienni.

El 1493 el mateix monarca aprovà uns capítols referits al General en els quals

es disposava la nova i definitiva forma d'elecció de diputats i oïdors: la insaculació. Tot i això, els candidats eren elegits directament per la representació curial: la Cort designava unes divuitenes representatives de cada braç i aquestes elegien els insaculats per a cada estament. Les llistes d'elegibles formaven la matrícula definitiva a partir de la qual s'anaven fent les eleccions a sort. Aquest sistema s'utilitzà fins al 1556.

Sánchez de Movellán es refereix també a les reformes del sistema d'insaculació de 1503 i 1533. De la primera destaquem que es reduïa la comissió que designava els candidats, que passava de divuit a nou membres (tres per braç), i de la segona remarquem que es volia evitar tot abús per a designar els candidats per tal de no afavorir amics o altres persones especialment vinculades amb els electors.

Una altra reforma del 1542 regulà l'elecció dels oïdors del braç reial substituïts morts en l'exercici del seu càrrec preservant la primacia dels elegits per la ciutat de Barcelona, i una altra del 1545 introduí la necessària habilitació dels insaculats per part dels diputats i oïdors cessants per tal d'acreditar que els elegibles eren persones vàlides per a ocupar els seus càrrecs.

Tot seguit, l'autora s'ocupa dels requisits establerts per a accedir al càrrec d'oïdor (residir a Barcelona i ser català, no tenir deutes amb el General i jurar el càrrec), de les prohibicions per a exercir-lo (d'ajornar pagaments, de prestar-ne a ningú, de rebre obsequis ni regals, etc.), del seu salari, de l'horari que calia complir (matí i tarda), del temps d'exercici (triennal, des del 1413), dels seus drets (nomenar ajudants, interpretar la normativa d'aplicació), de les seves prerogatives (portar armes) i d'altres privilegis (immunitat civil i criminal).

Descriu després la funció fiscalitzadora dels oïdors de comptes de la Generalitat de Catalunya: el cobrament del donatiu reial aprovat per la Cort i altres ingressos i drets del General (les *generalitats* com ara el dret de la bolla de plom, el segell de cera, el dret de les entrades i eixides), així com altres conceptes econòmicofinancers que s'acordessin (censals), el control dels oficials encarregats de la gestió recaptadora (*collidors* i *sobrecollidors*), la lluita contra el frau (sistema de visites o *cerques*), el control de la comptabilitat de la Generalitat i la rendició de comptes, amb els seus llibres (blaus, de vàlues, de manifest, memorials de deutes).

S'ha de destacar també la funció judicial inherent als oïdors de comptes i als diputats com a membres nats del consistori de la Generalitat (tribunal suprem de la institució), segons un privilegi de Martí l'Humà de 1410. Així, se'ls cedia i exercien la jurisdicció en matèria específica de les generalitats. Ells coneixien totes les causes, els plets i els processos relatius a infraccions comeses en temes de generalitats i a actuacions dels oficials de la Generalitat. I cal destacar que el rei no podia immiscir-se en l'exercici d'aquesta jurisdicció, ni tan sols podia conèixer en apel·lació les sentències d'aquest consistori.

Altres funcions dels oïdors de comptes eren compartides amb els diputats del General, com ara l'elecció de tots els oficials del General, dels arrendataris o compradors i comandataris de les *generalitats*, o l'acció —almenys a partir del segle XVI— d'ordenar el pagament dels salaris dels oficials de la Generalitat, i també amb els diputats elegien i podien suspendre i remoure els oficials de la Diputació.

Un altre capítol tracta de la responsabilitat dels oïdors de comptes i dels altres oficials del General en l'exercici de les seves funcions. Així, la nostra autora posa en relleu que els estatuts fundacionals de la Generalitat mai no van preveure controls ni sistemes de fiscalització i exposa com els canvis polítics propiciaren la introducció del sistema de visites. Fou al segle XVI quan s'instaurà l'anomenada *visita del General*, un procediment amb diverses fases: els mateixos diputats i els oïdors designaven un visitador amb un poder ampli per a investigar i inquirir, s'emetien crides perquè tothom presentés les seves queixes i denúncies, el visitador inspeccionava els llibres i registres del General, interrogava els oficials que creia convenient, dictava mesures, imposava sancions i informava els diputats i oïdors de tot el que havia fet, i aquests examinaven i aprovaven el procés.

Després de referir les fonts documentals utilitzades per a aquest treball, Sánchez de Movellán fa una relació dels documents normatius de la Generalitat editats i elabora una llista dels oïdors de comptes que hi va haver des del 1413 fins al 1557. Tot seguit, publica un breu apèndix documental. I, per acabar, l'autora ressenya la bibliografia emprada, amb uns índexs alfabètic i de dates.

Finalment, cal felicitar la doctora Isabel Sánchez de Movellán per aquesta obra, que significa una aportació molt important al coneixement i l'estudi de les institucions fiscalitzadores de la Generalitat històrica catalana.

Josep Serrano Daura
Universitat Internacional de Catalunya